

جراید فارسی در هند و تاریخ انتشار آن

-۲-

روزنامه آئینه سکندر

آئینه سکندر جام جم است بنگر

تا بر تو عرض دارد اخبار ملك دارا

شعر فوق سر آغاز روزنامه آئینه سکندر است این نشریه از سال ۱۸۳۳ تا ۱۸۴۱ میلادی روزهای دوشنبه هر هفته در کلکته چاپ و نشر می شد. تمام شماره های این هفته نامه به صورت چهار مجموعه بزرگ مجلد در آرشیو ملی هند نگهداری می شود قطع این نشریه مثل هفته نامه جام جهان نما تقریباً ۴۰ در ۳۰ سانتیمتر است و هر صفحه دو ستون بیشتر ندارد. تمام شماره های آن که مورد پژوهش قرار گرفت اسمی از سردبیر و ناشر برده نشده است. هر خبری با يك شعر شروع شده است مثلاً در شماره ۲۰۷ تاریخ ۱۶ ماه فوریه ۱۸۳۵ خبری زیر عنوان « خبر دار الخلافه دهلی » با این بیت شروع می شود:

هست این پادشاه شرع پناه

نایب حق و ظل لطف الله

در شماره ۲۰۸ نیز خبر مربوط به دهلی با شعر زیر آغاز شده است:

ماه سیمای کرم مهر سپهر چشم

خسرو دارا خدم مالک سیف و قلم

اخبار مربوط به دارالسلطنه روم، پرتگال، دارالسلطنه لکنه و به

ترتیب با اشعار زیر شروع شده است:

مالک هفت کشور است این شاه

حسامی شرع و دین ظل الله

اگر مالک هفت کشور شوی

تو روزی ز دست اجل سر شوی

اولیای شه مظفر مملکت مأمور باد

رأیت کشور ستانی تا ابد منصور باد

اخبار مربوط به سلاطین و شاهزادگان ، به جای يك شعر با چند بیت شروع و معمولا اصل خبر با جملات ادبی ذکر شده است . من باب المثل خبر دار الخلافه دهلی اینطور آغاز شده است :

هست ایمن پادشاه دین پرور

خلق را رب و سایه داور

قبله عالم و عالمیان خدیو کیهان بر سریر خلافت جلوس فرموده و اعیان دولت و ارکان سلطنت در حضور ایستاده . . .

در شماره ۲۵۶ تاریخ ۲۰ ماه جنوری (ژانویه) ۱۸۳۶ عیسوی روز دوشنبه - صفحه اول نوشته شده - (خبر بارگاه ارش حضرت شاه اود) خدای جل و علا را خلیفه مطلق

برای صاحب امر است نایب مطلق

غره رمضان المبارک حضرت ظل سبجانی خلیفه الرحمانی پیش از صبح صادق رونق افروز عیش محل شده بعد از دعای صبح و ادای نماز بامداد و تلاوت مصحف مجید و ذکر ادعیه و قضایای ماه مبارک و فضل تلاوت قرآن در آن به لسان اعجاز تبیان می فرمودند . . .

به نظر می رسد که شعری که در مقدمه هر خبر گفته شده جنبه تعریف و توصیف یا به عبارت دیگر جنبه مداحی داشته است و بیان کننده خلاصه خبر نبوده است ولی در بعضی موارد نشان دهنده خبر هم بوده است بطور کلی ، هفته نامه آئینه سکندر يك نشریه سیاسی است و تا حدی جنبه ادبی نیز دارد .

در اولین صفحه شماره ۴۶۲ برای اولین بار مطالب روزنامه باشکر و حمد خدا (بسم الله الرحمن الرحیم) شروع و زیر آن نوشته شده جواب ناصح مشفق

آنکه شیران را کند روبه مزاج

احتیاج است احتیاج است احتیاج

و بعد به تعریف و توصیف از اقدامات اصلاح طلبانه دولت انگلیس در هند پرداخته است. در بعضی شماره ها چند غزل و قطعه غزلهایی به نام هندی به زبان اردو درج شده است.

میزان خبرهای این روزنامهها به مراتب از جام جهان نما کمتر است و جنبه ادبی بودن جملات بیشتر منظور نویسنده یا نویسندگان بوده است. اخبار مربوط به ایران نیز در آن زیاد به چشم می خورد در شماره ۵۰۴ سال ۱۸۴۰ خبری زیر عنوان (خبر قهرمان ایران) اینگونه ذکر گردیده است:

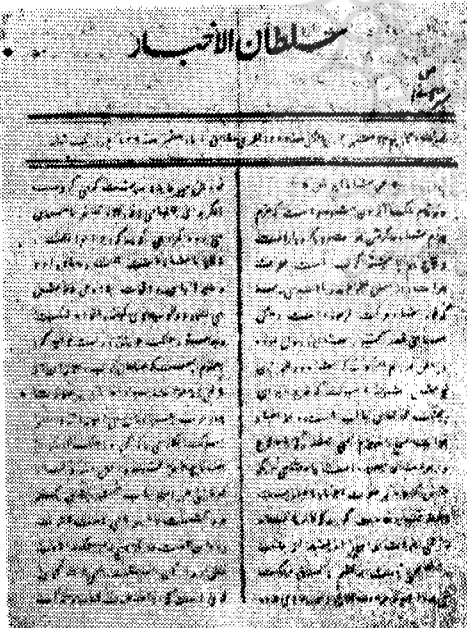
هست بر آسمان لوای جهان

سایه دار است حشمت و اقبال

در این اوان محاوریت تو آمان سایه حضرت کبریا حامی دین محمد مصطفی نایب سبحان حضرت قهرمان ایران بیست و دو هزار سوار جرار غیر فرار آزموده حرب و پیکار واقف کارزار به طرف هرات گسیل نموده و تأکید بر آنان فرموده که راه دو روز به یک روز طی کنند و در راه هر آئینه مجوز توقف یک آن نشوند چون اجل ناگهان بر سر کامران برسند . . .

سلطان الاخبار

این روزنامه از سال ۱۸۳۵ تا ۱۸۴۱ میلادی روزهای یکشنبه هر هفته در ۱۶ صفحه در کلکته انتشار یافت، تمام شماره های این هفته نامه در هفت مجموعه بزرگ مجلد در آرشیو ملی هند موجود است. در تنظیم مطالب این روزنامه از کلمات و جملات ساده استفاده شده و هر خبری بدون مقدمه ذکر شده است. در صفحه اول شماره ۲۳ خبر فرنگستان اینطور گزارش شده است:

حکایت کنند که بدهم آگست ننی چند از مردمان و زنان گردون جوار به طرفی می رفتند که ناگهان جویی از آن بشکست و اسبان بی عنان شده راه کوهستان گرفته پنج مرد زخمی گردیدند و زنی بمردیک کشتی که بر آن اسباب فرح انگیزی نهاده بودند غرق گردید جمله متاع لشکریان ضایع شد . اینهم قسمتی از خبر مربوط به بمبئی که در صفحه پنجم همین شماره درج شده است :

روزی چند است که بازار خرید و فروخت غلامان و کنیزان مهرخسار در دیار کاتی و از خوش بهار دارد از هفتاد تا صد دینار طفلی را می فروشند و دختران را هشتاد می خرند عجب تر این است که اهل هندوستان خرید و فروخت غلامان مسلمان را روا می دارند علمای عصر ما فتوا به جواز آن می دهند و مرتکب به این عقد فاسد می شوند . . . .

در شماره ۱۱۳ تاریخ ۲۴ ماه سپتمبر سنه ۱۸۳۷ میلادی روز یکشنبه ضمن درج اخبار گوناگون خبری درباره چین درج شده است که عیناً نقل می گردد :

خبر چین - آورده اند که در تمام اقلیم چین محکمه عدالتی که مقدمات تاجران هندوستان و ایران و توران و عربستان فیصل شود نبود حاکمان و عالمان به طور توره چنگیز خانی هر چه مصلحت وقت می دیدند می کردند - شنیده ام که در این روزها سلطان چین یکی را که به علم و عقل و فهم و عدل مشهور در تمام چین بود برداشته است که در شهر کن تن خانه بسازد و عمده و سرهنگان معاملات بازرگانی هر اقلیم را نیکو فیصل سازد که تا کسی شکایتی نبرد و حکایتی نبرد و سکایتی به بی انصافی نکند و نیز حکم است که مقدمات ملاحان و ناخدایانی که در دریا بر سفاین خانه جنگی می کنند فیصل کنند و رعایت و جانبداری کسی ننمایند و رشوت هم نخورند و نیز مقدمات دزدی نوکران بازرگانان فیصل باید ساخت و دزد را به زندان عبرت باید فرستاد .

در صفحه دهم شماره ۱۲۰ به نامنی در ایران اشاره شده است :

خبر ملک پارس - خبر است که در حدود تبریز طایفه دزدان کردستان بازرگانان را می زنند و می ربایند و رعیت بلدان از کار ایشان مرعوب و لشکر سلطان مغلوب و به سی ام جولای جمده مال انگریزی مأمور را از قرا باغ به غارت بردند بیچاره در حال نومیدی بازبانی که داشت به تضرع و زاری می -

گفت که اندکی از این بضاعت گرانمایه بدهید تا به انگلستان برسم نشنیدند و برانندند چنگدانه انگریزی بی مایه برگشتی و راه وطن مألوف بگرفت . روزنامه سلطان الاخبار مثل سایر جرایدی که به زبان فارسی در هند منتشر می شدند اخبار مربوط به ایران زیاد در آن دیده می شود .

اخبار این روزنامه بیشتر با عبارات زیر شروع می شود :

در این روزها طنطنه دلآوری دزدان به حدی بلند آوازه است که - خبر تحقیق است که - خلاصه مضمون محضرنامه شاه دهلی این است که - از اخبار مندرس ظاهر می شود که - ظریفی شیرین زبان بیان می کند که - خبر صحیح است که - آورده اند که - شنیده ام که - در این ایام والی بهرت پور حکم در داده است که - بارها جهت اطلاع خواص و عوام برنشته ام که - در هفته ماضیه نوشته ایم که و نظیر اینها .

در هفته نامه « سلطان الاخبار » نیز اخبار مربوط به ایران زیاد به چشم می خورد . در شماره ۷۶ تاریخ ۸ جنوری (ژانویه) ۱۸۳۷ عیسوی روزیکشنبه خبر زیر درج شده است :

(خبر توران)

در این روزها بر زبان اکثر ایرانیان و تورانیان است که یکی از برادران به حمایت شاه بخارا درآمده است و امان خواسته . محمد شاه والی ایران به خدمت شاه بخارا برنشته بود که برادرم را دست برکتف بسته به حضور ما بفرستند و دستگیری او ن سازند . شاه بخارا به جوابش برنگاشت که از آئین مروت و قانون شجاعت بس بعید است که امان گرفته و عافیت جسته را سپر دشمن سازیم . شاه ایران از این نامه و پیام رودرهم کشید فرمود تا سی هزار سوار جرار بدانسو شتافت شاه بخارا نیز باسپاه فراوان از ارض توران به جنگ ایران نهضت نموده است و اسکندر خان حاکم خبوه با لشکری بی قیاس به کمک بخاریان برخاسته و اهل سمرقند و مساوراءالنهر با جیوش بیحد و مر به صف آرائی دشمنان کمر بسته اند باید دید که این جنگ چه رنگ پیدا می کند ظاهراً فتنه عظیم خواهد برخواست .

در همین شماره اخبار زیر آمده است :

خبر پشاور - خبر اعراب - خبر توران - خبر هوگلی - خبر شاه کیوان بارگاه ملک اوده - خبر کیپ - خبر سینگاپور - خبر ملک یمن -

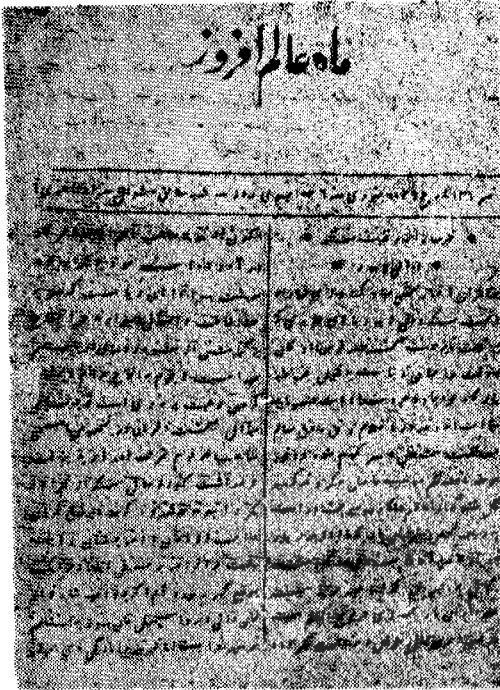
خبر مدرس - خبر چاتگام - خبر شهر لندن - خبر کلکته - خبر کمسور - خبر جزیره سیستن - خبر دهلی - خبر رنگون - خبر بمبئی - خبر آمریکا - خبر بهرت پور - خبر فرنگستان - خبر روم - تقریر عهده - خبر کلکته - خبر لاهور - خبر دکن و خبر بخارا .

در خبر روم اشاره به شیوع طاعون شده است : (آورده اند که در این روزها در ارض روم مرض طاعون حادث شده است و خلقی کثیر را بی اهل و عیال کرده است . اول مرض در نواحی خاص قسطنطنیه بود و رفته رفته در شهر عملی و دخلی نمود و هر کس را از غم و درد فرزندان و عزیزان گریبان چاک فرمود . . .)

آخرین مجموعه مجله روزنامه سلطان الاخبار که مربوط به ۱۸۴۱ میلادی است قسمت اعظم آن ناخواناست . به هر حال خبر دیگری از ایران نقل می کنیم و به بحث پیرامون این نشریه خاتمه می دهیم .

خبر شاه ایران - بر جمهور انام از خاص و عام ظاهر است که کامران والی هرات و یار محمد خان وزیر اعظم شاه ایران را طلب فرمودند که اقلیم خویشتن بدو سپرند و شاه نیز فوج قزلباش ظفر تلاش را بدان طرف گسیل نمود .

خردمندان آفاق را از همان روز گمان است که لاجرم فوج شاه روسیه بدرقه همراه ایرانیان خواهد بود ، چرا که از ایام قدیم شاه روسیه راتمنای دیدن هندوستان در دل مرتکز است و این آرزویش بر آمدن نمی تواند بی - دستگیری شهریاری زبردست مالک تاج و تخت مثل توران و ایران و فوج روسیه تنها آمدن نمی تواند که ملوک اسلام در راماند . بدام ایشان می گیرند و غلام می سازند و می فروشند و نیز همگان را معلوم است که شاه روسیه همت می دهد شاه ایران را ترغیب می دهد و می گوید که فوج روسیان برای فتح هندوستان بدل خواهند کوشید و بالیقین روی ظفر خواهند دید و انگریزانی که در ارض روم و ایران می باشند از فوج روسیه هیچ ننگاشته اند که همراه فوج ایران است یا تنها ایرانیان . نقل از شماره ۲۶۱ تاریخ ۲۵ ماه جولای سنه ۱۸۴۱ عیسوی روز یکشنبه .

ماه عالم افروز

تا آنجائی که شماره-
های هفته نامه مذکور
موجود در آرشیو ملی
هند نشان می دهد، این
نشریه از سال ۱۸۳۶ تا
۱۸۴۱ میلادی سه شنبه
هر هفته در ۱۶ صفحه در
کلکته منتشر می شد. تمام
شماره های آن به صورت
سه مجموعه جلد شده
موجود است. ماه عالم-
افروز روزنامه ایست
سیاسی و اخبار آن بیشتر

مربوط به هندوستان، ایران، افغانستان، روم، مصر، انگلستان، روسیه،
چین و غیره است. از ناشر و نویسندگان آنهم اسمی برده نشده است. نمونه
از اخبار آن نقل می شود:

د . . . اخبار پادشاه سکندر جاه حضرت ظل الهی شاهنشاه دهلی،
بر حقایق دان خیرت سمات و عاقلان حقیقت آیات مبرهن و منجلا باد به تاریخ
سی ام ماه دسمبر سنه گذشته حضرت خاقان ظل سبحان به محل رفعت و شوکت
منزل رونق افروز بودند. دو صد روپیه برای تقسیم خادمان محل و دو صد
روپیه برای عمله و قعله درباره انعام شادی مرزا (میرزا) بولاتی عنایت و مرحمت
فرمودند. . . (شماره ۳۴۴ تاریخ ۲۸ ماه جنوری ۱۸۴۰ عیسوی .)